

(self) conscious changes in their personal and professionally significant qualities (self) strengthening sustainable motivation personal development, cognitive activity in learning competence (self) according to the future profession and on the basis of a personal development program. It was analyzed components of the process of self-improvement. It was determined that the main purpose of self-improvement is the development of self. It was determined that the future teacher self realization depends on the feedback that occurs in the process of self-monitoring, self-adjustability, self-control, self-assessment.

It was grounded of the main areas of self-improvement of future teachers of preschool education while studying at university, spiritual and moral development of the individual; significant improvement of professional skills, knowledge and skills; the development of a common, legal and pedagogical culture, aesthetic and physical qualities; development of skills of independent work on yourself, the capacity for continuous self-improvement, self-forming stable motivation of the individual; developed skills to manage their behavior, needs and feelings, mastering methods and techniques of emotional and volitional self-regulation.

Key words: self-perfection, teacher of preschool education, self-education, self-development, self-knowledge, self-cognition.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 342.46

І. М. Шевченко

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сьогоднішньому етапі розбудови держави вивчати те, що пов'язане з рідним краєм, стає ціннісною, етичною й логічною необхідністю. Як справедливо зазначає Я. Голобородько, «мала батьківщина назавжди входить у свідомість, почуття, емоції особистості першим досвідом пізнання життя, першими емоційними та розумовими відкриттями, своєю особливою природною аурою. Це першосвіт, який несе початкове інформаційне навантаження про навколишні реалії та реальність, від якого й залежать подальші віхи в розвитку особистості – психологічному, духовному, життєвому» [1, с. 24].

Сучасна філософія освіти першочерговим завданням розвитку дітей визначила виховання мовної особистості, тобто такої, яку характеризує достатній рівень мовленнєво-комунікативної компетентності, яка вільно і творчо застосовує мову в різних ситуаціях життєдіяльності, адже саме

дошкільний вік є сенситивним періодом мовленнєвого зростання. Мовленнєва підготовка дітей у практиці сучасних закладів дошкільної освіти регламентована як нормативними документами, так і програмами дошкільного закладу. Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент дошкільної освіти – зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до рівня освіченості й вихованості дітей дошкільного віку і напрямки мовленнєвого розвитку дітей на різних вікових етапах у навчальних закладах різного типу [1, с. 27].

Проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку не є новою і досліджувалась у різних аспектах багатьма вченими. Зокрема, у поле уваги дослідників потрапляли навчання творчого розповідання (Е. Короткова, Н. Орланова, О. Ушакова, А. Шибицька), розвиток описового мовлення (А. Зрожевська, В. Гербова), розвиток мовлення засобами літературних творів (Н. Гавриш, Г. Леушина, О. Лещенко), складання розповідей на основі українського фольклору, іграшок, національної символіки (Н. Водолага, Н. Луцан, Л. Фесенко). Методистами висвітлено зміст, методи, прийоми, форми та засоби розвитку мовлення в дітей дошкільного віку. Проте, в методиці розвитку рідної мови немає досліджень щодо розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі творів письменників Луганщини.

Традиційно науковці і практики вбачали мету навчання дітей рідної мови та розвитку мовлення на етапі дошкільного дитинства в навчанні усного мовлення як засобу спілкування та пізнання довкілля.

Корифеї вітчизняної педагогіки Костянтин Ушинський та Софія Русова пов'язували реалізацію цієї мети з формуванням «дару слова» – здатності зв'язно, логічно, граматично правильно висловлювати свою самостійну думку – шляхом виконання різноманітних вправ на найкращому літературно-художньому матеріалі.

Якщо в цілому таке бачення мети роботи з формування мовлення дошкільнят лишалося майже незмінним, то пріоритетні напрямки на певних етапах визначалися щоразу по-іншому.

Майже до середини сімдесятих років минулого століття характерною була спрямованість на загальне функціональне застосування мовлення як засобу спілкування та пізнання довкілля. У програмах навчання та виховання дошкільнят робота з розвитку мовлення навіть не виокремлювалася у спеціальний розділ, а розглядалася як структурний компонент загальної роботи з ознайомлення з навколишнім та з явищами природи. Через нечіткість, неконкретність формулювань завдань процес навчання мав формальний характер, що не давало змоги максимально використовувати потенціал дошкільного віку для опанування мовлення. Такий стан речей зумовлювався насамперед відсутністю системи наукових досліджень з проблем розвитку мовлення дошкільнят.

Починаючи із середини сімдесятих років, під керівництвом відомого психолінгвіста Ф. Сохіна проводяться системні дослідження з

різних аспектів проблеми, завдяки яким було визначено ще один пріоритетний напрямок, пов'язаний з формуванням у дітей елементарного усвідомлення явищ мови й мовлення, розвитком мовного чуття. Він виокремився у спеціальний розділ освітньої роботи, що було певним прогресом в організації роботи з формування мовлення дошкільнят. Проте методики тих часів були здебільшого орієнтовані на розвиток окремих мовленнєвих умінь та навичок, які співвідносилися з основними сторонами мовлення – фонетикою, лексикою, граматику.

Нині, коли формування методики як науки в Україні відбувається під впливом людиноцентристських державних освітянських документів, дошкільна лінгводидактика концептуально інакше визначає завдання мовленнєвого розвитку дітей, розглядаючи їх у контексті загального розвитку культурної особистості.

На сучасному етапі розвитку дошкільної лінгводидактики методисти висувують триєдину мету мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Якщо в попередні роки головна увага приділялася формуванню окремих мовленнєвих умінь та навичок на основі елементарного усвідомлення мовних явищ, то метою сучасної лінгводидактики на етапі дошкільного дитинства є виховання мовної особистості, тобто формування особистості, яка адекватно, вільно й творчо застосовує мову в різних ситуаціях з метою реалізації власне мовленнєвих завдань. Перш ніж конкретизувати означену мету, розглянемо, з яких структурних компонентів з погляду сучасної лінгводидактики складається процес формування мовлення дошкільнят.

Це насамперед мовленнєва компетентність як одна з ключових базисних характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих умінь та навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з опануванням певного обсягу елементарних знань про мову й мовлення, що формуються на основі розвитку мовного чуття й водночас зумовлюють цей розвиток; мовленнєве виховання, мета якого – виховання мовленнєвої культури особистості. Розкриємо ці напрямки розвитку дошкільника.

Мовленнєва компетентність виявляє готовність та спроможність особистості адекватно та доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях буття (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовуючи як мовні, в тому числі інтонаційні засоби виразності, так і позамовні (міміка, жести, рухи).

Розвиток мовлення – цілеспрямоване формування в дітей певних мовленнєвих навичок та вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або поєднання слів та інших мовних і позамовних засобів, використання слів у певній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних форм.

Навчання мови – процес формування на основі елементарних знань та уявлень про мову й мовлення мовної компетентності та розвиток чуття мови. Навчання мови передбачає засвоєння й усвідомлення дітьми норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне застосування цих знань у мовленнєвій діяльності. Засновник дошкільної лінгводидактики Е. Тихеева вперше ввела в науковий обіг термін «навчання мови» дітей дошкільного віку. Систематичне навчання й методичний розвиток мовлення повинні перебувати, на її думку, в основі всієї системи виховання в дошкільному закладі. У керівництві саме цим навчанням вона вбачала основне завдання дитячого садка [6, с. 121]. Без навчання, на думку К. Ушинського, «дитина довго, а можливо й ніколи не впорається цілком з цією величезною спадщиною – не зробить її дійсно своїм духовним багатством» [5, с. 16].

Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, шанобливого ставлення до рідної мови виховання прагнення розмовляти правильно, культурно, красиво рідною мовою. Водночас ідеться про високий (відповідно до вікових можливостей дітей) рівень опанування мови – виховання мовленнєвої культури як такої особистісної якості, що відбиває рівень загальної культури, мислення дитини. Мовленнєва культура виявляється не тільки в наслідуванні норм, а і в умінні свідомо вибирати найдоцільніші варіанти мовленнєвої поведінки (точні щодо змісту, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну ситуації мовленнєву форму, їхній взаємозв'язок подано у схемі 1. Методист Л. Пенъевська, окреслюючи зміст навчання в дитячому садку, зазначала, що діти повинні вміти «граматично правильно, чисто й виразно розмовляти рідною мовою, володіти достатнім словниковим запасом, уміти передавати те, що сприймається ними у зв'язній послідовній розповіді» [5, с. 38].

Отже, триєдина мета цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільнят полягає у формуванні мовленнєвої компетентності як однієї з основних базисних характеристик особистості, що передбачає активне системне застосування взаємозв'язаних педагогічних дій: розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання. Розвиток мовлення, за О. Леонтьєвим, немислимо розглядати поза мовленнєвим спілкуванням, «розвиток мовлення – це, насамперед, розвиток способу спілкування. Л. Виготський писав з цього приводу: «Первинна функція мовлення є комунікативною функцією. Мовлення є, насамперед, засобом соціального спілкування, засобом висловлювання й розуміння» [5, с. 18].

Запровадження триєдиної мети мовленнєвого розвитку та навчання мови на етапі дошкільного дитинства в сучасній дошкільній лінгводидактиці запропонував та науково обґрунтував російський учений Ф. Сохін. В Україні ця ідея була конкретизована, доопрацьована, доповнена дослідниками наукової школи під керівництвом академіка

А. Богуш. [4, 42]. Стрижень системного підходу становить об'єднання трьох генеральних напрямків:

- структурного, пов'язаного з формуванням різних структурних рівнів системи мови. Процес формування мовлення в дошкільному дитинстві відбувається на всіх рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному, текстовому, оскільки дитина опановує всі основні одиниці мови: звук, слово, словоформи, словосполучення, речення і, нарешті, текст. Відтак, результативність процесу мовленнєвого розвитку, підкреслимо це ще раз, забезпечує міцний взаємозв'язок завдань виховання звукової культури мовлення, розвитку словника, формування граматично правильного мовлення та розвитку зв'язного діалогічного та монологічного мовлення;

- функціонального, або комунікативного, спрямованого на реалізацію комунікативної та інших функцій мови, пов'язаних з розвитком та застосуванням зв'язного мовлення, двох форм мовленнєвого спілкування – діалогу та монологу. У процесі навчання мови у дитини з'являються потреби в нових мовленнєвих засобах та нових формах побудови мовленнєвого висловлювання. Перехід від діалогічного до різних форм монологічного мовлення сприяє ускладненню мовленнєвих умінь;

- когнітивного, або пізнавального напрямку, що передбачає розвиток здатності до елементарного усвідомлення явищ мови й мовлення, тобто реалізацію певною мірою інтелектуальної функції мовлення. Формування та функціонування понять неможливе поза семантикою слів, словосполучень, а формування та функціонування суджень, умовисновків – поза структурою та семантикою синтаксичних конструкцій, розгорнутих висловлювань (тексту). Водночас відбувається і зворотний процес – від інтелекту до мовлення, який умовно можна визначити як аналіз лінгвістичної функції інтелекту, його ролі в свідомому опануванні мовлення [2, с. 13].

Провідним завданням у дошкільному дитинстві є розвиток зв'язного мовлення. У процесі зв'язного мовлення реалізується передусім основна функція мовлення – комунікативна. Адже саме за допомогою зв'язного мовлення дитина спілкується з людьми, що її оточують.

Проте якість зв'язного мовлення залежить від рівня розвитку всіх його аспектів (фонетичного, лексичного, граматичного), в ній виявляються всі досягнення дошкільняти в опануванні рідного мовлення, отже не менш значущим є структурний напрямок, пов'язаний з розвитком фонетичного, лексичного, граматичного аспектів мовлення.

У сучасній дошкільній лінгводидактиці особливої ваги набирає третій напрямок, адже він безпосередньо пов'язаний з особистісним спрямуванням завдань розвитку мовлення. Якщо на попередніх етапах переважали репродуктивні способи навчання мови та розвитку мовлення, то Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує на активну позицію

дитини в процесі опанування мови. Цілеспрямована робота з орієнтування в мовних явищах сприяє формуванню елементарних мовних узагальнень у дошкільнят, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні семантики слів, на граматичному – у словоутворенні та словотворчості, на рівні розгорнутого зв'язного висловлювання (тексту) – в умінні скласти самостійне зв'язне висловлювання послідовно, логічно, виразно, граматично правильно. Саме тому сучасна лінгводидактика орієнтує на широке застосування активних способів навчання, що стимулюють продукування, а не лише репродукування одиниць мовлення в самостійному висловлюванні дошкільнят [3, с. 48].

Коротко охарактеризуємо кожне із завдань. Їхній зміст визначається лінгвістичними поняттями та психологічними особливостями оволодіння мовою.

1. Виховання звукової культури мовлення – перше із завдань, оскільки звук – найменша одиниця мови, а розвиток сприймання мовлення та формування правильної звуковимови є онтогенетично первинною основою мовлення. Розділ «Виховання звукової культури мовлення» вимагає від вихователя навчити дітей правильно вимовляти всі звуки й звукосполучення, відповідно до вимог орфоєпії, правильно ставити логічні наголоси в реченнях, формувати вміння змінювати силу й висоту голосу, темп мовлення, правильно користуватися інтонаційними засобами виразності. Тому виховання звукової культури мовлення передбачає три групи мікрозавдань:

- на основі розвитку та поступового вдосконалення органів, що беруть участь у формуванні мовлення, формувати мовленнєвий слух, правильне мовленнєве дихання, звуко- та слововимову, виховувати орфоєпічну правильність мовлення;
- диференціація звуків мови, формування елементарних уявлень про їхні характеристики, символічне та знакове їх визначення як основи грамотності;
- виховання інтонаційної виразності мовлення, свідоме оволодіння дітьми мовними (тембр, темп, наголос, ритм, голосність, мелодика), позамовними (міміка, жести, поза) відповідно до умов та завдань спілкування.

2. Розвиток словника. Традиційно центральним завданням лексичного розвитку в дошкільному віці вважалося розширення словникового запасу в процесі ознайомлення з навколишнім, тобто кількісне його нагромадження в пасивному та активному словниках.

Проте навколо лексичних одиниць утворюється безліч різноманітних структурно-системних зв'язків – семантичних полів. Отже, людина в мовленнєвому акті оперує не окремими словами, а семантичними полями, з яких вона обирає слово, щоб висловити думку (В. Звєгінцев). Відтак, окрім кількісного росту, головною умовою свідомої будови мовлення є формування в дитини розуміння

семантичного значення, смислової структури слів, тобто якісне освоєння лексики. Ця робота передбачає формування вміння добирати найдоцільніші для конкретного висловлювання слова, ознайомлення дітей з поняттями полісемії, антонімічних і синонімічних відносин, переносними значеннями слів та словосполучень (метафора, фразеологізми, образні прислів'я). Тож виокремимо завдання, що становлять зміст лексичної роботи:

- кількісне нагромадження лексики;
- усвідомлення семантичного значення слів, їх доречне застосування відповідно до контексту висловлювання;
- активізація словникового запасу.

Старші школярі повинні опанувати певний лексичний запас, який досягає 4 – 4,5 тис. слів.

3. Формування граматичної будови мовлення.

Завдання, що формують граматичну будову мовлення дошкільнят, передбачено засвоєння ними морфології, що визначає структуру слова та граматичне значення в межах слова (відмінювання за родами, числами, відмінками, правильно вживати дієслівні форми і їх видозміни, суфікси, префікси, узгоджувати іменники з іншими частинами мови у роді й числі); словоутворення (аспекти словотворення, функціонування й будови похідних та складних слів), синтаксису (словосполучення та порядок розташування слів, загальні властивості речення, правильно будувати речення, дотримуючись відповідного порядку слів, вживати сполучники, будувати складносурядні й складнопідрядні речення). Практично засвоюючи граматичні правила, дитина починає розуміти смислові зв'язки, навчається правильно будувати речення та об'єднувати їх у зв'язне висловлювання.

Визначаючи стратегічне спрямування роботи з формування граматичної будови мови, зазначимо: ядро її науковці вбачають у засвоєнні дітьми мовних узагальнень, але не через наслідування мовних зразків, а насамперед завдяки власним продуктивним діям, активній мовленнєвій практиці. «Для грамотності, – писав К. Ушинський, – людині замало знати граматичні правила, але необхідно звикнути миттєво виконувати їх. Звички ж і особливо такі дріб'язкові й складні, здобуваються успішно й укорінюються глибоко тільки в ранній молодості» [5, с. 56].

4. Розвиток зв'язного мовлення передбачає формування діалогічного та монологічного мовлення. Тривалий час у методиці дебатовалося питання, навчати чи не навчати дітей діалогічного мовлення, адже воно природно входить у життя людини із самого раннього дитинства. Спілкуючись з людьми, що його оточують малюк мимоволі навчається слухати й розуміти звернення іншої людини, ставити запитання, підтримувати розмову. Сучасна методика розглядає поняття діалогічне мовлення не ізольовано, а в контексті поняття комунікація, в його не тільки мовленнєвому, а й психологічному та

соціально-культурному аспектах. О. Усова, розробляючи загальну теорію навчання в дитячому садку, особливе місце відводить здійсненню завдань звуко- і слово вимови, збагачення словника, і особливо оволодіння прийомами зв'язної розповіді поза навчанням на заняттях [5, с. 24].

Отже, формуючи в дошкільнят діалогічне мовлення, маємо реалізувати такі завдання:

- навчати дітей презентувати себе оточенню та розуміти комунікативну поведінку співрозмовника (його стан, настрій, наміри);
- мовні, включаючи інтонаційні та позамовні засоби виразності;
- ознайомлювати дошкільнят з основними правилами мовленнєвого етикету, виховувати якості культурного співрозмовника (повага до людини, стриманість, толерантність щодо відмінної від своєї позиції);
- розвивати вміння вести діалог: ставити запитання, відповідати по суті поставленого запитання, підтримувати розмову;
- навчати творчо підходити до вживання комунікативних еталонів (привітання, прощання, вибачення, прохання, відмова тощо) відповідно до конкретної ситуації.

Розвиток зв'язного монологічного мовлення передбачає:

- навчання дітей переказувати тексти;
- оволодіння ними різними типами розповіді (опис, повідомлення, міркування) на основі елементарних уявлень про структуру, функціональне призначення тексту, засоби виразності;
- формування якостей самостійного зв'язного висловлювання: цілісності, змістовності, логічної послідовності, образності, креативності.

5. Формування елементарного усвідомлення явищ мови й мовлення. Складниками процесу опанування мови є не тільки наслідування, відтворення зразків мовлення дорослих, інтуїтивне засвоєння мовних засобів та форм, а насамперед розвиток мовних узагальнень та елементарне усвідомлення мовних явищ (Ф. Сохін). Засвоєння дітьми мови – це не просто ознайомлення зі словами, не просто закладання їх у пам'ять, а розвиток мовних здібностей, здатність миттєво актуалізувати необхідні слова, доречні, необхідні саме в цій конкретній ситуації. Ф. Сохін висуває таке завдання у навчанні мови: «...формування усвідомленого лінгвістичного ставлення до мови, як особливої дійсності, щоб саме мовлення як особлива дійсність та його елементи (звуковимова, лексичний склад, граматична правильність і послідовність викладу), стали предметом її усвідомлення, її свідомої діяльності». А. Богуш зазначає, особливе місце в мовленнєвій підготовці дошкільників повинно займати вміння аналітично ставитися до мовленнєвої дійсності, тобто вміння чути, помічати й виправляти мовленнєві помилки й неточності в мовленні товаришів і своєму власному [4, с. 12].

Отже, цілеспрямована робота з розвитку мовлення дітей має вестися на більш високому рівні, спрямовуватися на розвиток мовного чуття, мовних здібностей дошкільнят. Працюючи з дітьми, треба повсякчас створювати умови для організації самостійних мовних спостережень, для саморозвитку мовлення, здійснення контролю та самоконтролю над висловлюваннями.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 4–18. **2. Богуш А. М.** Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / А. М. Богуш. – К.: Вища школа, 1997. **3. Богуш А. М.** Дошкільна лінгводидактика / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К.: Вища школа, 2007. – 126 с. **4. Богуш А. М.** Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К.: Слово, 2006. **5. Поніманська Т. І.** Дошкільна педагогіка: [навч. посібник] / Т. І. Поніманська. – К., 2004. **6. Тихесва Є. І.** Заняття з живим словом / Є. І. Тихесва // Дошкільна лінгводидактика. – Ч. 1. [упор. А. М. Богуш]. – К.: Вища школа, 1999. – С. 118–124. **7. Шевчук А. І.** Книга – джерело творчості / А. І. Шевчук // Дошкільне виховання. – 1989. – № 9. – С. 21–26.

Шевченко І. М. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку

У статті автором розкрито основні напрямки роботи вихователя дошкільного закладу по мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. В даній статті автор розглядає процес сприймання й запам'ятовування віршів дітьми старшого дошкільного віку, критерії відбору художніх творів для дітей, методику опрацювання віршів у дошкільному навчальному закладі. Автор наголошує, що слід передбачити не тільки проведення роботи з самоаналізу творів на занятті в дитячому садочку, а й підготовчу роботу з літературознавчої тематики. Крім того, у статті вказано про необхідність одночасного розвитку вміння сприймати літературний твір та усвідомлювати особливості художньої виразності тексту. Для визначення місця художньої літератури в мовленнєвому розвитку дошкільників важливо зрозуміти, яку функцію несе художня література. Цілеспрямована робота з розвитку мовлення дітей має вестися на більш високому рівні, спрямовуватися на розвиток мовного чуття, мовних здібностей дошкільнят.

Ключові слова: мовлення, мовленнєвий розвиток дошкільників, засоби мовленнєвого розвитку, літературні твори, поетичні твори.

Шевченко И. М. Речевое развитие детей дошкольного возраста

В статье автором раскрыты основные направления работы воспитателя дошкольного учреждения по речевому развитию детей дошкольного возраста. В данной статье автор рассматривает процесс восприятия и запоминания стихов детьми старшего дошкольного

возраста, критерии отбора художественных произведений для детей, методика обработки стихов в дошкольном учебном заведении. Автор подчеркивает, что следует предусмотреть не только проведение работы с самоанализа произведений на занятии в детском саду, но и подготовительную работу с литературоведческой тематики. Кроме того, в статье указано о необходимости одновременного развития умения воспринимать литературное произведение и осознавать особенности художественной выразительности текста. Для определения места художественной литературы в речевом развитии дошкольников важно понять, какую функцию несет художественная литература. Целенаправленная работа по развитию речи детей должно вестись на более высоком уровне, направляться на развитие языкового чутья, языковых способностей дошкольников.

Ключевые слова: речь, речевое развитие дошкольников, средства речевого развития, литературные произведения, поэтические произведения.

Shevchenko I. Speech Development of Children of Preschool Age

In the article the author reveals the basic directions of work of the teacher of the preschool for speech development of children of preschool age. In this article the author considers the process of perception and memorization of poems by children of preschool age, the criteria for the selection of art works for kids, methods of treatment of poetry in pre-school. The author emphasizes that there should be not only working with introspection works on the class in kindergarten, but also the preparatory work with a literary theme. In addition, the article stated about the necessity of simultaneous development of the ability to perceive a literary work and understanding of the special features of artistic expression of the text. To determine the place of literature in the language development of preschoolers it is important to understand what function carries fiction. Purposeful work on development of speech of children should be conducted at a higher level, directed to the development of the language instinct, the language abilities of preschoolers. When working with children, you need to constantly create the conditions for the organization of independent language of observation, for self-development of speech, control and self-management above statements.

Key words: speech, speech development of preschoolers, tools for language development, literary works, poetry.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.